

NARODNA PROSVJETA

Mjesečnik za školstvo, prosvjetu i književnost.

VLASNIK I IZDAVATELJ:

„HRV. UČITELJSKO DRUŠTVO 'NARODNA PROSVJETA' ZA ISTRU U PAZINU“.

Izlazi koncem svakog mjeseca. — Godišnja cijena 5 K. — Rukopisi se ne vraćaju.

SADRŽAJ: N N N N N N N

Uspomena mladosti. — Pjesma. — Nađan Zorin.

Prirodni opis Istre. — Prof. Nikola Žic.

Povijest školstva u austrijskom Primorju.
— Antun vitez Klodič-Sabladoovski.

Sa učiteljskog gimnastičkog tečaja u Medulinu. — Sepić.

Iz statistike o pučkoj školi.

Iz učiteljskog tobôca. — Ubogi učitelj.

Zapisnik glavne skupštine „Hrv. učiteljskog društva ‚Nar. Pr.‘ u Pazinu“.

Vjesnik. — Književne obavijesti. Lične i skolske vijesti. — (Omot.).

Na uvaženje!

Do malo dana izaći će

ISTARSKI DŽEPNI KOLEDAR

„JORGOVAN“

za god. 1909-10.

Sadržaj mu je:

1) Godina 1910. 2) Rodoslovje naše vladarske kuće. 3) Koledarij od rujna 1909. naprijed. 4) Mjesečne mijene. 5) Cijenik biljegovine. 6) Poštanski cijenik. 7) Kamatna skrižaljka. 8) Mjere i novci. 9) Računica. 10) Zabavni i poučni dio: Mučnici Istri, pjesma. Šetnja po Puli i okolici (sa 16 slika). Na Učki, pjesma. Što je rat, crtica. Čadu, pjesma. Zmija, crtica. Ladjici, pjesma. Morá, crtica. Mudre rečenice. Dragica i Ivo i njihov zeko, pjesma. Odvažni Janko, pripovjest. Lasti, pjesma. Iskrice. Bjugunac, priča. 11) Pjevanka. 12) Smješice. 13) Zagonetke i rebusi. 14) Učiteljski i djački katalog. 15) Oglasi. 16) Blježnica.

Obstže 240 stranica a uvezan je u cijelo platuo.

CIJENA MU JE do 5 komada 50 p.
Naruči li se više od 5 komada dajemo ga u komisiju po 45 para komad. Odašllja se franko.

Naručbe upravljaju se na

Narodnu tiskaru i knjigovežnicu Laginja i dr.

Pula (Istra) ulica Giulia broj 1.

NARODNA PROSVJETA

Mjesečnik za školstvo, prosvjetu i književnost.

VLASNIK I IZDAVATELJ:

„HRV. UČITELJSKO DRUŠTVO „NARODNA PROSVJETA“ ZA ISTRU U PAZINU“.

Izlazi koncem svakog mjeseca. — Godišnja cijena 5 K. — Rukopisi se ne vraćaju.

Uspomena mladosti.

Čovječjeg v'jeka kitna zelen-grano,
O mlado doba drâži nebesnijeh!
Veselja svjetlom sveđ si obasjano;
Nad tobom nikad oblak se ne vije —
Života puno si i mladenačkog žara,
U dušu kad mi lik tvoj se dočara.

Sav blažen motrim stanak onaj mali,
Gdje prvu zraku spazih dana b'jela,
Gdje priroda mi ukras svoj razgali
I svemogućstva božjeg divna djela;
I duhu gdje mi svanjivati stali
Ljepote vječne sveti ideali.

Vi sela moga dubrvice mile!
U vašem hladu odmarah se rado,
Nad menom dok su ptice žuborile,
U travi dok je počivalo stado —
Kraj mene sretna žito šaputalo
I šaro cv'jeće ljupko mirisalo.

I doba ono duhu mi se mili:
Po osoju kad trgah jagodice,
Po rudinama kad još, dječak čili,
Klobukom lovih šare lepirice — —
Za tugu tada ne znah ni za boli,
Veseljem gore jektahu i dolí.

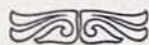
Oluju ko da vidim iz daleka
Nad usjeve gdje bujne šúmom leti,
Od gromova gdje stravoglasnih jeka
Već pogibijom i zatorom pr'jeti —
I kako l'jevah suze radosnice,
Kad zemlji blagi dažd natopi lice. —

O zlatni časi svetog spominjanja
Na krilu svoje majke kad počivah
Uljuljan u san s njena dragovanja!
Ko d'jete malo slatke sanje snivah,
Kad s njome skupa čiste molitvice
Pred pr'jestô božji šiljah usrdice.

Za otrov ne znah sv'jeta himbenosti,
Što radost svetu tugom ogorčava,
U svojoj štono jetkoj zlovarnosti
U pakô zemlju ovu pretvarava —
Nit onu poznah jošte mrsku četú,
Što blatom blati svaku krjepost svetu.

Već davno ti me minu mlado doba,
Al tvoje mlje, tvoje svježe čare
U duši svagda nosit ću do groba
I vedrit s njima tmurne dane stare —
Na tebe misleć žuđen mir ću naći,
Životu mom će mirno sunce zaći.

Nadan Zorin.

D $\frac{10}{198h}$ 8-16-B

Priradni opis Istre.

Prof. NIKOLA ŽIC.

VIII. Podneblje.

Prošli smo kopnom i morem istarskim, a sada ajdemo u uzduh. To je sasvim novo »polje«, pa ćemo se tamo podulje zadržati. Tri su glavna klimatička faktora: toplina, vjetar i oborine. Opisat ćemo svakoga napose u svom broju »Nar. Pr.« redom. Ali najprije nešto općenito: orijentacija.

Ako na karti Evrope nacrtamo četverokut, komu po dvije stranice tvore usporednice Beča i Rima odnosno podnevnice Nice i Kotora, opaziti ćemo, da je to kraj, što ga — uza sve velike opreke temperature — stranci, zdravi i bolesni, zimi i ljeti, odavna i danas, radi blaga podneblja i mora, rado posjećuju kao nijedan drugi kraj u starom svijetu. Usred njega leži Istra sa svojim otočjem. Ali kako se na onom prostoru stječu tri klimatička kraja (»provincije«), nije se teško dosjetiti, da je Istra na razmeđu njihovu: u Istru zalaze tri podnebne provincije, sredozemska (mediteranska), srednje-evropska i pontska (crnomorska) Prvoj, najugodnijoj, je put k nama otvoren morem, drugoj priječe jači utjecaj Alpe, a treća nas posjećuje sa SI preko kraske visoke ravni (300—1000 m visoke) sve od Trsta preko kranjskoga Snježnika i Velebita. Sredozemska je klima blaga i topla: blaga zima te toplo i suho ljeto; zato ovdje već dopijevaju mnoge južne biljke (maslina, smokva i mendula), koje inače rastu samo u toplim (južnijim) zemljama. Srednje-evropska klima je uopće ugodna i umjerena: dosta blaga zima, hladno i kišovito ljeto; najljepše je godišnje doba jesen, koja je prilično duga, lijepa i topla, pa prija osobito grožđu i kasnijim usjevima. Pontska je klima najneugodnija: vruće i kišovito ljeto, veoma studena zima (4—5 mjeseci). Ovo valja imati na pameti, jer ćemo u Istri naći kombinacije tih podneblja. Stoga je i naša klima poprijeko blaga, ali nije jednolična. I klimatički je Istra zemlja opreka i iznenađenja kao i morfološki: uz plodan kraj eto kamena pustoš, a tako nije velika udaljenost od blagoga sredozemskoga podneblja na obali i oporoga kontinentalnoga na kraskom ravnjaku, kao što i u vremenu znade kod nas jedan dan biti ljetni a odmah slijedeći za njim sjeća nas zime. Posebne naše klimatičke prilike stvara dakle uz one tri klimatičke provincije također naša osobita morfologija.

1. Toplina.

Ovaj pregled bit će temelj svemu razmatranju, što slijedi.

Meteorološki stanica	Visina nad morem	Zima			Proljeće			Ljeto			Jesen			Srednja godišnja toplina	Amplituda	
		prosinac	siječanj	veljača	ožujak	travanj	svibanj	lipanj	srpanj	kolovoz	rujan	listopad	studenj			
Kvarner	Lošinj mali . . .	8	8.5	7.4	7.7	9.4	13.5	17.8	21.9	24.6	24.2	21.0	16.7	11.7	15.4	17.2
	Rijeka	15	6.2	5.3	5.9	8.2	12.7	16.7	20.4	22.9	22.3	18.9	14.5	9.4	13.6	17.6
	Opatija	12	6.0	5.2	5.9	8.1	12.7	16.7	20.3	22.5	22.3	18.7	14.3	9.3	13.5	17.3
	Veprinac	520	3.5	3.3	3.6	5.9	10.5	14.8	18.8	21.2	20.8	17.1	12.3	7.2	11.6	17.9
	Učka	950	-0.2	-1.1	-0.1	2.1	6.2	10.6	14.2	16.7	16.1	12.7	8.7	3.5	7.5	17.8
Zapadna obala	Porcer	7	8.6	7.3	7.2	8.9	12.8	17.1	21.4	24.2	24.0	21.0	17.1	12.0	15.1	17.0
	Pula	32	6.2	5.4	5.9	8.1	12.7	16.8	21.2	24.0	23.3	19.6	15.0	9.8	14.0	18.6
	Rovinj	5	7.0	5.6	6.2	8.5	12.6	17.0	21.2	23.9	23.3	20.1	15.9	10.6	14.3	18.3
	Novigrad	10	5.1	3.4	4.5	7.2	12.1	16.2	20.3	22.9	22.4	18.9	14.4	8.6	13.0	19.5
Srednja Istra	Pazin	262	2.8	1.9	2.8	5.8	10.6	15.0	18.9	21.4	20.4	16.8	11.9	6.5	11.2	19.5
	Belaj	220	4.6	3.7	4.7	7.1	11.7	15.6	19.4	20.0	21.8	18.1	13.7	8.3	12.6	18.1
Na istočnoj (kopnenoj) granici	Trst	26	5.7	4.5	5.5	8.3	13.0	17.4	21.6	24.2	23.5	19.9	15.1	9.4	14.0	19.7
	Opčina	320	2.7	1.7	2.8	6.0	10.7	14.9	18.7	21.1	20.5	16.9	12.1	6.4	11.2	19.4
	Divača	430	1.4	-0.1	1.3	5.1	10.5	15.2	19.0	21.1	20.0	16.3	11.6	5.8	10.6	21.2
	Sv. Petar	580	-0.9	-2.1	-0.4	3.1	7.9	12.0	16.0	18.1	17.3	13.7	9.3	3.7	8.1	20.2
	Trnovo	410	0.7	0.1	1.4	4.7	9.5	13.6	17.3	19.4	18.6	15.0	10.5	5.1	9.7	19.3
	Mašun	1000	-2.8	-3.9	-2.9	-0.1	4.4	9.0	13.0	15.0	14.1	10.6	6.6	0.9	5.3	18.9
Kranjska	Postojna	553	-0.2	-1.1	0.0	3.1	8.1	12.3	16.5	18.6	18.2	14.6	9.8	3.9	8.7	19.7
	Kočevje	490	-1.5	-2.9	-1.0	2.9	8.0	12.6	16.7	18.6	17.5	13.7	9.4	3.3	8.1	21.5
	Ljubljana	287	-1.3	-2.5	-0.2	4.0	9.5	13.9	17.7	19.6	18.6	14.8	10.1	3.8	9.0	22.1

Najprije o samom ovom pregledu. Sastavljen je po radnjama Nijemaca Traberta i Krebsa, Slovenca Seidla i Hrvata Haračića. Stanica je premalo: uz neke u Kvarneru (Krk, Rabac) i na zapadnoj obali (Umag) osobito bi u srednjoj Istri bile nužne: u Čepiću radi blizine mora, u Boljunu radi Učke i u Buzetu radi utjecaja Čićarije, ali je upravo žalosno, što nema nijedne u cijelom gorovitom dijelu Istre, u Čićariji i Brkinu.

Mjesto ovih, koje fale, samo za nevolju nam mogu poslužiti Trst . . . Mašun, a za prisposobu s Istrom stanice u Kranjskoj. Valjda ne će nikomu biti čudno, što su kvarnerskomu klimatičkomu području pribrojene stanice na kopnu, pače i ona na Učki. Mašun je meteorološki stanica pod kranjskim Snježnikom.

Za meteorologe počinje se godina sa početkom zime dne 1. prosinca, što je u pregledu uzeto u obzir. Kod nas je obično najstudeniji mjesec siječanj, što je i-taknuto nagnuto štampanim brojkama, a najtopliji je srpanj, komu su brojke o toplini deblje od drugih otisnute.

Srednju godišnju toplinu izračunamo lako, ako zbroj brojki o toplini sviju 12 mjeseci razdijelimo sa 12, dok je amplituda razlika među najtoplijim i najstudenijim mjesecom u godini. Ova je štampana nagnutim brojkama, a ona debljim. Sve ove brojke dakako pokazuju °C. " nad ničicom nemaju +, a oni pod ničicom imaju -. Nije baš laka stvar čitati ove brojke sa razumijevanjem, ali tko to znade, otkrit će u njima mnogo više od onoga, što ovdje dalje slijedi.

Tek 1 stupanj širine udaljena je najjužnija točka Istre (meteorološki stanica Lošinj mali) od najsjevernije (stanica Divača, doduše već izvan Istre) i samo 950 m nad morskoum razinom nalazi se najviša točka, gdje se izvode

opažanja (Učka; stanica Mašun pod Snježnikom je već u Kranjskoj i 1000 m nad morem). U Lošnju je za 4.8° toplije nego u Divači, na Učki za 6.0° hladnije nego u Opatiji, a razlika među Mašunom i Opatijom je dakako daleko veća: 8.2° . Tako je de facto, a teoretički bi te opreke srednje godišnje topline morale biti znatno manje. Jasno je, da te velike razlike uzrokuje različiti utjecaj mora i kopna. Istra je primorska zemlja, kojoj je podneblje samo uz obalu posve oceansko, mediteransko. Izoterme (ili crte jednake topline) ne idu kod nas smjerom usporednica nego smjerom obale. Izoterma $+15^{\circ}$ ide preko Lošinja i Porera, izoterma $+14^{\circ}$ uz zapadnu obalu (Pula, Rovinj, Trst, skoro i Rijeka i Opatija), na Ploči bit će srednja godišnja toplina 13° , a u srednjoj Istri¹⁾ 12° , Ćićariji bi valjda meteorologijska motrenja odredila 11° , Brkinu još nižu temperaturu, jer na istočnoj granici Istre nalazimo po prilici 10° , a u Kranjskoj kotlini čak 9° — 8° .

Tko se u razno doba više puta vozio iz Rijeke preko Sv. Petra u Trst ili iz Ljubljane preko Divače i Pule u Lošinj, potvrdit će ovo po vlastitom iskustvu. Rijeka, Pula i Trst pored sve udaljenosti među sobom imaju skoro jednaku srednju godišnju toplinu, jer su pri moru, a pogledajte u Pregledu: Trst, Općina, Divača i Sv. Petar ili Pula, Pazin, Divača, Sv. Petar! Te su razlike s obzirom na visinu prevelike, a s obzirom na udaljenost od mora prenagle. Važan je i položaj mjesta prema okolini, da li je naime mjesto na suncu (Veprinac) ili u sjeni (Pazin), na brežuljku (Belaj) ili u kotlini (Pazin¹⁾). Mjesta su na kraskom ravnjaku radi insolacije ljeti vruća, a radi bure zimi studena. Najpovoljnije podneblje u svakom pogledu ima od svih mjesta (i od Opatije) u Istri Lošinj mali, jer ima blagu zimu (u siječnju kao Pazin početkom travnja!!), malo i to neznatne ekstreme zimi (što je važno za liječilište), malo bure (radi položaja samoga grada), a i ljeto tek malo toplije od Trsta, koji je tamo na sjeveru, malenu amplitudu i t. d.

Od mora prema Ljubljani godišnja je amplituda sve veća: 17° na otocima, 18° na obali istočnoj i zapadnoj, 19° sve dalje po kopnu, po prilici 20° na istočnoj granici, i tako prema Ljubljani progresivno raste. To ide doista prenaglo, a uzrok je tomu lako naći. Pri moru je amplituda malena radi temperature u moru, koje ublažuje ljeti veću toplinu a zimi veću zimu, dok na kraskom ravnjaku toga blagog utjecaja nema: tamo radi pomanjkanja šume sunce ljeti jače grije a zimi bura jače ohlađuje. Dalje u Kranjskoj valja razloge velike amplitude tražiti u svojstvima kontinentalne klime.

Tako je glede topline u Istri po prostoru, a sada da vidimo, kako je u vremenu, u razno godišnje doba. Kako more teže mijenja toplinu, dizat će se u proljeće toplina u primorju laganije nego u zagorju (Lošinj: siječanj 7.4 ,

¹⁾ Pazin i Belaj nijesu karakteristične stanice za srednju Istru, jer prvi ima radi loša položaja preoštru, a drugi radi povoljna položaja malo preblagu klimu prema ostaloj okolini.

²⁾ Pazin: oštra zima, kratko proljeće, toplo ljeto i neugodna jesen.

veljača 7·7, ožujak 9·4, travanj 13·5, Pazin: siječanj 1·9, veljača 2·8, ožujak 5·8, travanj 10·6, Divača: siječanj —0·1, veljača 1·3, ožujak 5·1, travanj 10·5, Ljubljana: siječanj —2·5, veljača —0·2, ožujak 4·0, travanj 9·5), a baš s istoga razloga će u jesen u primorju laganije padati toplina nego u zagorju (v. Pregled). U primorju dakle počinje se proljeće odnosno jesen relativno kasnije nego u zagorju, ali se zato u zagorju proljeće odnosno jesen naglije razvije u ljeto odnosno u zimu: u primorju dulje traje proljeće i jesen, a u zagorju ljeto i zima. Radi tih prilika gospoda bogataši u proljeće traže primorje, ljeti krasku visoravan (»Sommerfrische«), u jesen i osobito zimi opet primorje, gdje iz zelene Opatije promatraju snježnu Učku. Radi vjetrova, magle, oblaka, kiše, rose, mraza — što se ipak sve dakako ne javlja svuda i uvijek jednomjerno — proljeće nije baš ugodno, dok je jesen upravo neprijatna.

Prva jaka bura navijesti zimu, dakako sasvim drugačiju u primorju nego u zagorju. Poprijeko može se reći, da izoterma mjeseca siječnja od $+4^{\circ}$ prati istarsku obalu, dok je otočje toplije. Izoterma od 0° obuhvata Ploču i srednju Istru, ali Ćićarija je već studenija, te joj je temperatura u siječnju sigurno ispod 0° C. Koliko, ne zna se; po Pregledu može se samo nagađati. Radi oštre bure javljaju se u zagorju na kraskom ravnjaku veoma ekstremne temperature (sigurno i više od -20° C) i mnogo dana sa mrazom (možda i 50 kroz cijelu zimu), dok u primorju na zaklonjenim mjestima vegetacija skoro ni ne osjeća zime. U zatvorenim kotlinama, na pr. u pazinskoj i buzetskoj, mirno počiva studeni uzduh kao more, da tlo zamrzne, a na ravnjaku oko njih izmjenjuju se studeni i topli dani od bure i sunčanih zraka.

Sa ožujkom počinje se proljeće, ali budući da je bura kroz zimu kraski ravnjak silno ohladila i snijegom zabijelila, često puta pozdravlja i goru i dol u primorju i zagorju zimsko vrijeme, studen, snijeg, bura i mraz još i u travnju, što nam je svima dobro u pameti baš od netom minuloga proljeća¹⁾. Ovo godišnje doba prate i kiše, dok je ljeto redovito izvanredno suho.

Nebo je vedro, sunce »peče«. U primorju ublažuje vrućinu vjetar s mora, a u zagorju se vraški ražari goli ravnjak baš preko mjere, tako da su ekstremna maksima po cijeloj zemlji više manje jednaka, 30° — 35° . To je dakako u sjeni, a na suncu izračunan je maksimum baš na dvostruko! »Pasjih dana« vrućine (t. j. nad 20° u sjeni) ima sve manje, što se više udaljujemo od mora.

Iz Pregleda se vidi, da po otočju i uopće uz primorje traju 3 i pače 4 mjeseca, u unutrašnjosti samo 2 mjeseca, a dalje preko granice u Kranjskoj već su posve rijetki dani vrućine iznad 20° C. K tomu su i noći sve hladnije, što smo dalje od obale: uzrok su tomu različita svojstva topline među morem i kopnom. U primorju svršava ljeto relativno prije nego u zagorju, ali ipak u primorju još je vruće sve do pod kraj rujna, kad se već nad

¹⁾ Nijemci ovakav meteorološki pojav zovu Rückfall, Rückschlag, Nachwinter.

zagorjem dižu magle i pripravljaју skori mraz. Neugodni su to dani već sami po sebi, ali kad im se na prelazu rujna u listopad pridruže dugo iščekivane a naskoro suviše i dosadne kiše i kad nakon turobnih i oblačnih dana mjeseca studenoga udari žestoka bura, kraj je jeseni i eto zime, koja nas uvodi u novu meteorologijsku godinu.

Nastavit će se.

Povijest školstva u austrijskom Primorju.

ANTUN vitez KLODIĆ-SABLADOSKI.

Drugo doba.

Misli vodilice državnog školskog zakona za pučke škole jesu slijedeće :

1. Svaka pučka škola, koju osnuje ili uzdržava država ili mjesna općina iz vlastitih sredstava posvema ili djelomice, javna je i otvorena glede učiteljstva i glede učenika i učenica pripadnicima sviju vjeroispovjesti.

2. U nastavne predmete opće pučke škole ubrajaju se i ovi: Najvrednije iz prirodoznanstva, zemljopisa, povjesti, mjerstvenoga oblikoslovlja, pjevanje i gimnastika; za djevojčice ženske ručne radnje i kućanstvo.

3. U građanskim školama poučava se u istim nastavnim predmetima, samo potanje i opsežnije.

4. O nastavnom jeziku i o pouci u drugom zemaljskom jeziku odlučuje u međama zakona pokrajinska školska oblast saslušav prije one, koji školu uzdržavaju.

5. Sa pojedinim školama mogu se spojiti u jednu ruku zavodi za njegovanje, uzgajanje i obučavanje djece, koja nijesu još obvezatna polaziti školu, u drugu ruku poljodjelstveni i obrtni strukovni tečajji.

6. Dužnost polaska škole traje od navršene 6. godine do navršene 14. godine života.

7. I u općoj pučkoj školi ima se učevno gradivo tako porazdijeliti, da svakoj od ovih godina odgovara jedan nastavni stepen.

8. Učevnu osnovu i unutarnji red svake kategorije pučkih škola određuje Ministar, koji i odlučuje, koje učevne knjige i čitanke smiju se upotrebljavati.

9. Na svako 80 djece dolazi jedna učiteljska osoba; uzdržat se ima stalan odnošaj između broja učitelja i podučitelja.

10. Pravne odnošaje učiteljskog stališa treba urediti po zemaljskim prilikama; treba pako paziti, da se osjeguraju toliki dohoci, od kojih može učiteljstvo živjeti bez nuzgrednih privrednih zanimanja, i pravo na mirovinu za učitelje i učiteljice i za njihovu siročad.

11. Za potrebne pučke škole skrbi se najprije mjesna općina, zatim školski kotar i subsidiarno pokrajina. Država namiruje troškove za učiteljske škole i s njima spojene vježbaonice, košto i za tečajeve za daljnu naobrazbu učiteljstva, za stipendije učiteljskim pitomcima i za možebitne pedagoške seminare.

12. Država izručuje normalne fondove »cum omni onere et commodo« pokrajinama i doplaćuje, koliko osjekom od god. 1866.—68. odgovara, odbiv daljne troškove, koje će imati.

13. Tečaj za naobraženje učitelja traje četiri godine, pouka je besplatna; na koncu su ispiti zrelosti, na temelju kojih namjestit će se kandidati kao podučitelji ili privremeni učitelji. Nakon dvogodišnjeg službovanja može se položiti ispit osposobljenja.

14. Za ustanovljenje privatnih učevnih zavoda za djecu, koja su dužna polaziti školu, zahtijeva se osposobljenje i neporočnost nadstojnika i učitelja, nastavnu osnovu prema zahtijevima javnih škola i shodne prostorije. Takovi zavodi mogu dobiti pravo za izdavanje u državi valjanih svjedodžbi.

Za Kranjsku, Goricu-Gradišku, Istru, Galiciju, Bukovinu i Dalmaciju dozvolile su se nekoje posebne promjene ovih načela. U čemu se sastojahu te promjene, vidjet ćemo kasnije, kad budemo promatrali školstvo ovoga doba u Gorici-Gradiški i Istri.

Ministar nastave izda u slijedećim pet godina cijelu vrstu naredbi, koje vrijede za sve zemlje, zastupane u carevinskom vijeću, dakle i za sva tri dijela austrijskog Primorja.

Evo ih:

1. Naredba od 12. srpnja 1869. o organizaciji učiteljskih škola.
2. Naredba od 23. studenoga 1869. o dopuštanju učevnih knjiga i čitanki za nastavnu uporabu.
3. Naredba od 15. studenoga 1869. o ispitima učiteljskih kandidata za opće pučke i građanske škole, koja je bila modificirana naredbom od 5. travnja 1872. i napokon onom od 31. srpnja 1886.
4. Naredba o osnivanju tečajeva za daljnu naobrazbu od 6. travnja 1870.
5. Školski i nastavni red od 20. kolovoza 1870., kojemu bijahu nadodane nekoje odredbe o nastavi za opetovnice u Istri dne 13. listopada 1870. broj 9613.
6. Učevne osnove za trirazredne građanske škole od 20. kolovoza 1870
7. Naredba o kotarskim učiteljskim knjižnicama i o knjižnicama za pučke škole od 15. prosinca 1871.
8. Naredba o dječjim zabavištima i njima srodnim zavodima od 20. lipnja 1872.

9. Naredba o kotarskim i pokrajinskim učiteljskim konferencijama od 8. svibnja 1872.

10. Ministerijalna naredba o gradnji školskih zgrada od 9. lipnja 1873. broj 4810.

11. Vrlo važna naredba od 18. svibnja 1874. br. 6549. za unutarnju organizaciju pučkog školstva; s njome izadoše učevne osnove za građanske škole i za razne kategorije općih pučkih škola.

12. Ministerijalna naredba od 26. svibnja 1874. br. 7114., kojom bijaše izdan organizacioni statut za muške i ženske učiteljske škole.

Naveli smo ove norme opće vrijednosti, da izbjegnemo ponavljanju, kad budemo govorili o školskim prilikama, kako su se od god. 1869. na posebni način razvijale u svakoj od spomenutih oblasti.

Školska god. 1868./69. bijaše vrijeme prelaza iz prilika pučkog školstva starije »Političke uredbe« u nove prilike, koje se razviše državnim školskim zakonom za pučke škole od 14. svibnja 1869. Radi toga ćemo navesti za pojedine oblasti Primorja najprije pokrajinske zakone, koji promicahu daljni razvoj školstva, a za ishodište našega razlaganja uzet ćemo podatke iz škol. god. 1869./70. i uspoređivat ih s onima od škol. god. 1899./00. Samo se po sebi razumije, da ćemo — opisujući razvoj školstva u Primorju — posizati radi veće jasnoće i u dobu »Političke uredbe«, u koliko nam budu izvori pri ruci.

Gorica-Gradiška.

Kako se je školstvo razvijalo u pojedinim dijelovima Gorice-Gradiške, ne da se sa stalnošću prikazati. Samo toliko može se istaknuti, da su plemići u Cormonsu između god. 1560. i 1580. uzeli duhovnika za učitelja svojoj djeci, da su njega i njegove nasljednike uzdržavali djelomice općina, djelomice roditelji učenika, da je Dr. utriusque juris Andrija Locatelli oporukom od 14. travnja 1701. ostavio svoje imanje Dominikancima u Farri uz obvezu, da poučavaju mladež onoga kraja i da ju uzgajaju u svim krepostima. Za pouku i uzgoj ženske mladeži skrbio se je red Sestara kršćanske ljubavi i nauke (della carità e della dottrina cristiana), koji je utemeljila gospođa Uršula de Grotta god. 1726. i koji djelovaše sve do svoga ukinuća 1814.

Stalno je također, da je normalna škola u Gorici, utemeljena godine 1774. po uzoru bečke normalne škole (otvorena za Marije Terezije 2. siječnja 1771.), jurve koncem 1775. u cvatu bila, da je god. 1777. latinska škola u Gradiški (utemeljena 1670.) ustupila mjesto njemačkoj normalnoj školi, da je ova škola raspuštena bila 1807., kad su Francezi zaposjeli zemlju, i da se je po svršetku franceskih ratova 1816. ondje organizovala četverorazredna glavna škola, napokon da je bilo početkom 19. vijeka u zemlji Gorici-Gradiški samo pet škola, koji broj poskoči u prvoj četvrtini stoljeća na 20 i malo po malo

se umnažale. Bržim tempom pomnože se škole jedva u drugoj, gori obilježenoj periodi.

Već smo gori natuknuli, da je ukinuta bila načelnim odredbama državnoga zakona od 25. svibnja 1868. o odnošaju škole i crkve »Politička uredba«, koja bijaše školski nadzor izručila biskupskim kurijama i kleru.

Da se provede spomenuti državni zakon, proglašen bude za Goricu-Gradišku zakon o nadzoru škola 8. veljače 1869., koji bje preinačen zakonima od 12. siječnja 1870., a glede § 32. zakonom od 19. rujna 1875. o združenju mjesnog školskog vijeća sa kotarskim školskim vijećem u gradovima s vlastitim statutom.

Na temelju ovoga pokrajinskog zakona i uslijed carskoga imenovanja službujućega pokraj. škol. nadzornika i članova, koji zadobiše mjesto i glas u pokrajinskom škol. vijeću dne 12. lipnja 1869., konstituiralo se 1. srpnja 1869. pokrajinsko školsko vijeće za Goricu-Gradišku pod predsjedništvom tadanjega upravitelja c. kr. kot. poglavarstva u Gorici, namjesničkog savjetnika Feliksa baruna Pino (kasnije postade c. kr. namjesnikom u Primorju, zatim u Gornjoj Austriji, napokon ministrom trgovine), zatim se uredila c. kr. kot. škol. vijeća, a najposlije mjesna škol. vijeća, tako da je koncem škol. godine funkcionirao potpuni organizam školskih oblasti, buduć je bilo obavljeno i imenovanje svjetovnih kotar. školskih nadzornika.¹⁾

U prvo vrijeme svoga opstanka nije mogla ni pokrajinska škol. vlast niti su mogla kotarska škol. vijeća razviti bogzna kakve djelatnosti, jer nije još bilo o osnivanju škola ni o pravnim odnošajima učiteljstva odnosnih odredbi, koje su po državnom zakonu od 14. svibnja 1869. pridržane bile pokrajinskom zakonodavstvu; školske oblasti moradijahu se ograničiti na proučavanje tadašnjega stanja stvari i na promicanje i dizanje naobrazbe učiteljstva, koja nije bila baš najbolja.

Stoprav zakonom o pravnim odnošajima učiteljstva od 10. ožujka 1870. i zakonom o osnivanju školâ od 6. svibnja 1870. moglo se svojski dati na dublju i brzu reorganizaciju pučkog školstva.

Prvo navedenim zakonom određeno bi, da će — ne glede na neznatni doplatak iz normalnog školskog i religioznoga fonda — samo kotari namirivati troškove za pučko školstvo.

Po § 59. državnoga zakona za pučke škole od 14. svibnja 1869. trebalo je svagdje podignuti školu, gdje je jednu milju naokolo osjekom bilo u pet godina uzastopce 40 za školu obvezatne djece.

¹⁾ Kao pokrajinski škol. nadzornik službovao je izvjestitelj, kao zastupnik učiteljstva dođe u pokraj. škol. vijeće ravnatelj c. kr. više realne škole u Gorici, Ferd. Gatti, kao zastupnici zemaljskog odbora Dr. Depretis i Dr. Tonkli, kao zastupnici svećenstva prof. vjeronauke na goričkoj gimnaziji, Ivan Pertout i Andrija Marušić. Za vođenje poslova administrativnog referenta određen bi c. kr. namjesnički tajnik Hahn von Hahnenbeck.

Točno vršenje ove odredbe opteretilo je kotare odviše. Predviđajući to umetnulo se je u § 66. rečenoga zakona daljna odredba, da će naime i pokrajina doprinositi za pučko školstvo, ako kotari ne budu imali sãmi sredstava. Obzirom na to dodala se §. 57. pokraj. zakona od 6. svibnja 1870. odredba, da se ima posebnim zakonom odrediti, da li će i u koliko doprinositi pokrajinski fond za izdatke škol. kotara.

Taj posebni zakon nije ugledao svjetla božjega kroz punih 30 godina, a posljedica toga bijaše, da se pokraj. sabor nije obazirao na nijednu odnosnu molbu za subvenciju, da se ni izdaleka nije moglo otvoriti onoliko škola, koliko bi se moralo po § 59. drž. zak. za pučke škole od 14. svibnja 1869., i da su učitelji ostali s premalenom plaćom.

Pošto su — kako jur spomenuto — po zakonu od 6. svibnja 1870. učitelji primali plaće iz kotarskog fonda i pošto se je svaki kotar morao skrbiti za svekolike troškove svoga školstva, prihvaćeni budu bez ikakvih poteškoća u pokrajinskom saboru ovi zakoni: Zakon od 16. listopada 1875. o ukinuću školarine, zakon od 16. listopada 1875., kojim budu ukinuti §§ 21., 22., 32., 34. i 37. zakona od 10. ožujka 1870., zakon od 4. ožujka 1879., kojim se donekle promijenio pokrajinski zakon od 10. ožujka 1870., zakon od 15. listopada 1896., kojim se podijelila beriva učiteljstva u tri reda, naime 600, 500 i 400 forinti. Istotako uspjelo je, da je pokrajinski sabor prihvatio i slijedeće zakone:

a) od 28. veljače 1873. o doprinosanju u mirovinsku blagajnicu poknežene grofije Gorice-Gradiške sa strane onih učitelja javnih pučkih škola, koji su prestupili iz koje druge pokrajine carstva; b) od 28. veljače 1890., koji sadržava na temelju zakona 17. lipnja 1888. R.-G.-Bl. br. 99 nagrade za poučavanje nauka vjere na javnim pučkim školama; c) od 13. ožujka 1870. o uređenju osobnih i službenih odnošaja učitelja, koji vojsci pripadaju odnosno na njihovu dužnost aktivnog službovanja u stajaćoj vojsci, u mornarici, domobranstvu i narodnom ustanku.

No pitanje o ustrojenju pokrajinskog škol. fonda i o doplaćivanju toga fonda u kotarski fond zavadi zastupnike slovenske i talijanske narodnosti, i sabor nije mogao u zadnjim godinama uspješno djelovati.

Stoprv 6. listopada 1900. objavljen bje zakon, s kojim se je fiksirao iznos pokrajinskog fonda u kotarski fond. Istodobno izađe zakon, kojim su se odredbe § 2., 5. i 6. spomenutog zakona od 15. listopada 1896. u toliko promijenile, da se je doznačila plaća za građ. učitelje 1600 kruna, učitelje I. reda 1400 kruna, II. reda 1200 i III. reda 1000 kruna godišnjih.

Iza kako se je pokrajinsko školsko vijeće konstituiralo, bijaše mu prva skrb napredak učiteljskog naobraženja i proučavanje školskih prilika u pojedinim kotarima, da se na temelju stečenog znanja nađe poluga za podignuće pučkog školstva.

Nastavit će se.

Sa učiteljskog gimnastičkog tečaja u Medulinu.

Zadnja večer. Dovršismo. »Toplu« čašu iskapismo, pa eto zajedno posjedosmo k posljednjoj skupnoj večeri uz ostale pozvanike. Rekoh »toplu«, a ne gorku, jer učesnici gimnastičkog tečaja u Medulinu slobodnom dobrom voljom sudjelovaše mu, pa zato i ljubavlju prionuše uz nove dužnosti i svetom strpljivošću podnašahu sve, što bi s njime skopčano. A bilo je rana ustajanja, bilo duge dnevne škole, bilo popuštanja od svojih navika, bilo vježbanja na žarkom suncu, bilo zapta, a sve to bilo ponešto teško i za mlađe, a nekmoli za one, koje sputaše godinice života, nu to bje za nas učitelje slatko rabaotanje, koji dođosmo na tečaj u ime svoga usavršenja i napretka.

Posjedosmo umorni za zadnji put k zajedničkoj večeri. Akoprem ko svagda potrebni okrijepe, ipak se umah opazila neka promjena od predašnjih večeri, veselih, burnih. Sjeta napala sve, pa i one vječnog dobrog raspoloženja. Privikosmo se jedan na drugoga ko brat bratu i seki, pak eto nadošó čas rastanku; a to djelova neopazice na sve sudrugove. Uz to kan da žalismo^f što tako hitro minu deset-dnevni gimnastički tečaj, toli poučan, toli zanimiv. Našo se ovaj-onaj, koji se naprezaše da društvo uzdrži na visini veselosti, al unatoč tome i obilatiju stolu, opet upadne u predašnju neponjatnu sjetu i zamišljenost. . . . »Misli moje kud bludite . . .«

Umirismo tijelo. Zaredaše nazdravice, govori, šta li? ne: javne zahvale, ispričanja, ispovijesti, zamolbe, oprosti. Neko zadocnio par časaka u jutro školu, eto ga sada, gdje žali to. Drugi negdje izlanu koju strožiju napram sudrugu, eto i njega u pokorničkoj haljini. Treći sudi, da se nije dostatno držao zapta, (a bio je izvan očekivanja), pa i on moli društvo, da mu milosno sudi i oprosti.

Čast, komu čast, hvala, komu hvala.

Držasmo se i ovoga. Predsjednik Bačić ističe strpljivost, dobrotu, vještinu u poučavanju gosp. prof. Ad. Šaupā, kojeg društvo oduševljeno pozdravi, što je on zaista i zaslužio. Prof. Ad. Šaup lijepo zahvaljuje. Vojvoda Fr. Rubiša zahvaljuje prisutnom domaćinu i domaćici, što revnovaše oko učiteljskih želudaca. Vice blagodari domaćim učiteljskim obiteljima na susretljivosti i gostoljubivosti (gg. Zucconi, Rajčić), osobito ističe zasluge prijatelja i druga Ant. Žmaka, koji se trudio od početka do svrhe tečaja, da bude sve u redu. Sjetio se također društvenog predsjednika, koji je ujedno »spiritus movens« čitavog učit. pokreta i poduzeća, pak se i ovaj tečaj ima upisati u zaslugu njegovu odličnom umu i čistom učiteljskom srcu. Zgodno odzdravi učitelj Žmak, veleći, da nas učitelje pri dolasku u Medulin ne pozdraviše ni zvona ni mužari, glasba ni pjev, nit tko sa nikoje strane, al za to učitelji haju i ne haju, jer oni nalaze najveće zadovoljstvo u samim sebi, u kolegijalnosti, te u učiteljskoj i domovinskoj svijesti. Drugo ni ne traže čestiti uzgajatelji.

— Redale tako zdravice, pozdravi, zahvale ne od puste zabave i taštine, nego od potrebe srca.

Ču se glas: Koliko dosele kroz tečaj sakupismo za Družbu? 50 kruna, odazva se Zlato. Premalo, odazva se drugi glas. A mi udrimo do sto, zaintači g. Šaup. Tanjur zaredao prvi put: nije još stotina; drugi put: eto stotače! Išo novac iz žepa, kô da učiteljeva gotovina ni taknuta ne bi; al kad tamo mnogomu žepu zvona zvoniše zadnji pozdrav. To ne smeta učitelju, uvjerenu, da i na grobovima niče sjeme . . . Ova činjenica govori mnogo, glasno za one dašto, koji mogu čuti i ćutiti. — Hitro se došulja mijena dana, a mi na počinak, da snivamo o dragim bićima, koje ćemo sutra pozdraviti . . . Ujutro rano svi se učesnici tečaja odvezoše u Divić-grad, odakle krenuše u seoca zemlje mile. Žilaviji, svjesniji, učiteljskiji uz odluku, što većma koristiti svome narodu i staležu.

Šepić.

Iz statistike o pučkoj školi.

Učiteljsko osoblje.

Na javnim pučkim školama bijaše škol. god. 1904./5. 58.878 muških i 28.091 ženskih nastavnika, ukupno 86.969. Među prvima su i učitelji vjere, i to 1.545 od školskih i 15.319 od crkvenik oblasti namješteni (ukupno 16.864), a među drugima 9.725 učiteljica ručnoga rada i pomoćnih. Od te lijepo čete bilo je u Istri 656 (muških 435, a ženskih 221). Od istarskih učitelja bijaše ih 191 sa svjedodžbom osposobljenja, 19 samo sa svjedodžbom zrelosti, 33 bez svjedodžbe, 10 učitelja vjere od školske i 182 od crkvene oblasti namještenih; od učiteljica 162 sa svjedodžbom osposobljenja, 32 samo sa svjedodžbom zrelosti i 1 bez svjedodžbe, 26 učiteljica za ručne radnje i pomoćnih (20 sa i 6 bez svjedodžbe). 14 je škola, na kojima su svjetovni učitelji obučavali nauk vjere. 29 učiteljskih mjesta nije bilo popunjeno, jer nije bilo učitelja-ica. U Dalmaciji je mnogo bolje: Nastavnika 1.133 (muških 763, ženskih 370). Od učitelja 297 sa svjedodžbom osposobljenja, 91 samo sa svjedodžbom zrelosti (bez svjedodžbe uopće —!), 7 učitelja vjere od školske i 368 od crkvene oblasti namještenih; od učiteljica 185 sa svjedodžbom osposobljenja, 97 samo sa svjedodžbom zrelosti (bez svjedodžbe uopće —!), 88 učiteljica za ručne radnje i pomoćnih (samo 5 sa a 83 bez svjedodžbe). 56 je škola, na kojima su svjetovni učitelji obučavali nauk vjere. Sva su učiteljska mjesta bila popunjena: *ne fali učitelja ni učiteljice.*

U Istri je dakle premalo osoblja, previše bez svjedodžbe, a u Dalmaciji su skoro sve učiteljice za ručne radnje i pomoćne bez svjedodžbe, čega ne bi tamo smjelo biti, kad je u Dubrovniku žensko učiteljište. U Istri je zlo, jer do nedavna nije bilo pravoga učiteljišta ni za učitelje, a za učiteljice nema ni danas škole nijedna narodnost.

Evo državna vlasti, otvaramo ti svoje rane . . . pomoz!

Broj učiteljstva raste u svim zemljama Austrije: od 1900 do 1905 u Istri + (= narastao broj za) 43 učitelja i + 66 učiteljica, u Dalmaciji + 24 učitelja i + 81 učiteljica. Kako jako raste broj učiteljica, može se suditi, da se kod nas i ženskoj djeci otvaraju vrata škole: mnoge škole, do sada samo dječjačke, postaju mješovite. U Austriji

je prosječno trećina učiteljica (32·3%) od cjelokupnoga broja učiteljstva, u Istri 33·7%, a u Dalmaciji 32·7%. To je nekako i pravo. Što se tiče kvalifikacije nastavnika (bez obzira na učitelje vjere, učiteljice ručnih radnja i pomoćne), nemaju baš svuda učitelji prednost pred učiteljicama:

	učitelji			učiteljice		
	sa svj. osp.	sa svj. zr.	bez svj.	sa svj. osp.	sa svj. zr.	bez svj.
Istra . . .	86·2%	11·5	2·3	87·2	12·1	0·7
Dalmacija	78·9	19·5	1·6	60·0	40·0	—
Austrija .	89·6	8·9	1·5	74·4	15·1	10·5
Tako je bilo 1900., a ovako 1905.:						
Istra . . .	78·7	7·8	13·5	83·1	16·4	0·5
Dalmacija	76·6	23·4	—	65·6	34·4	—
Austrija .	89·2	9·0	1·8	77·8	13·8	8·4

U Dalmaciji je dakle u tom pogledu dobro, ali u Istri slabo, naročito kod učitelja: 13·5% bez svjedodžbe! Gore je jedino u Tirolu.

Dvije stvari valja uzeti u obzir, kad hoćemo da sudimo, imaju li škole dosta učitelja-ica: snošaj broja učitelja-ica prema broju škola i snošaj broja učitelja-ica prema broju djece. O prvom već je donekle bilo govora, a kod prosuđivanja drugoga snošaja ne smije se zaboraviti, da mu je važnost ovisna o tom, kako se strogo pazi na polazak škole. Glede toga popuštaju oblasti u Istri i previše; o tom kasnije.

Prvi snošaj pokazat će nam ovaj pregled:

	na 1 javnu pučku školu nastavnika					
	1871.	1880.	1890.	1895.	1900.	1905.
Istra	1·5	2·3	2·6	3·6	2·8	3·0
Dalmacija	1·3	2·1	2·2	2·4	2·5	2·7
Austrija	1·6	3·1	3·5	3·8	3·9	4·3

1905. dakle u Istri 3 učitelja-ice na jednu javnu pučku školu prosječno. Ali na str. 183 u prošlom broju bilo je rečeno za 1 manje. Tu je protivuriječje, a opet pravo i jedno i drugo. Ako naime uzmemo u obzir cijelo učiteljsko osoblje, onda dobijamo prosječno broj 3, a ako ne računamo učitelja vjere i učiteljica ručnoga rada i pomoćnih, onda dobijamo broj 2. Svak će opaziti, koji nam račun vjernije ilustrira našu nevolju. — Naše su dakle zemlje (Istra i Dalmacija) prema Austriji po onom pregledu uvijek ispod prosječne mjere. Jesmo li mi doista »inferiorni«?!

Ovako moramo biti i ostati!

Kod prosuđivanja snošaja broja učitelja-ica prema broju školske djece treba jedan put uzeti u obzir broj svega učiteljska osoblja (*a*), a drugi put samo učitelje-ice bez učitelja vjere i učiteljica ručnoga rada i pomoćnih (*b*).

Godine 1905. dolazilo je prosječno na jednoj javnoj pučkoj školi u Istri na jednoga učitelja-icu u smislu *b*) 83·0, u Dalmaciji 73·7, u Austriji 64 učenika-ica. To su strašne brojke, jer nam pokazuju nepravednu nerazmjernost za Istru prema Dalmaciji i osobito cijeloj Austriji, a što je još gore, pokazuju nam, da je *učitelj-ica u istarskoj školi radio sa više nego dvostrukim brojem djece, nego što mu zakon propisuje*. Gore od Istre jedino je u Kranjskoj i Galiciji. Poblize, kako je u pojedinim kotarima Istre, vidjeli smo prije (str. 183. u prošlom broju). Da će razmjer u smislu *a*) prikazivati naše školske nevolje povoljnijima, razumije se po sebi, ali svak će mu dati daleko manju važnost, kad se sjeti, da učitelji vjere, učiteljice ručnoga rada i pomoćne niti su cijeli dan u školi s djecom niti su za tu djecu odgovorni u onolikoj mjeri kao pravi (=voll-

beschäftigt*) učitelji. Dakle u smislu *a*) dolazilo je 1905. prosječno na jednoj javnoj pučkoj školi u Istri na jednoga učitelja-icu (*a*) 55'4, u Dalmaciji 43'6, u Austriji 44'7 školske djece. Uz ovakove prilike lako je prorokovati slab uspjeh učiteljev. No žalosno je, da ne postaje bolje. Evo:

Na jednoga učitelja-icu u smislu *a*) dolazilo je učenika-ica

	1871.	1880.	1890.	1900.	1905.
Istra	56'0	44'9	54'1	58'5	55'4
Dalmacija	33'9	25'7	32'5	43'1	43'6
Austrija	78'2	49'6	47'1	44'6	44'7

Ovoj će nevolji biti uzrok taj, što se diže broj djece, koja školu polaze. To mora učitelje i svakoga inteligenta tješiti, ali učitelji-ice imaju također pravo, kada traže, da se poveća i broj nastavnika. I radi toga bijaše potrebito, da se osnuje učiteljište, ali ne samo muško nego bi valjalo otvoriti i žensko.

(Nastavit će se).

Iz učiteljskog tobôca.

Učitelj (iz Istre) zabrinuto nam se potužio;

veli: Krov će u školi pasti na me.

Mi: Uh! Vraže! ne daj se, bježi!

On: Dà! Lako vama, ali ja moram u školi poučavati.

Mi: Javi oblastima!

On: Javio sam. Došla komisija i ustanovila, da je zlo. Rekla, da će se škola zbilja survati doli. Oblasti su rekle, da treba zidati novu zgradu; pokazale mi poslije nekoliko mjeseci pisma. Ali školska godina već kuca na vrata, dani se krute, a nova se zgrada ne diže pa ću morat u staru, no što će biti, ako me poklopi?

Mi: Bòme dobro ti ne će biti. Zazvonit će ti u glavi, a možda ne ćeš ni čuti. Samo pazi na djecu, jer da i izvučeš živu glavu — makar i dobro nabijenu — morao bi odgovarati božjemu i ljudskome sudu, da si ubio djecu.

On: Zar ću ja krov porušiti!?! Sàm ne smijem zatvarati škole; ja moram u školu, i djeca moraju.

Mi: Velik je zakon naravi. — Krov nema pameti, nema srca: past će na vas, kad ga prirodne sile prisile na to.

On: (Šuti.)

Mi: (Šutimo.)

On: (skočiv na noge). Puklo mi u glavi! . . .

Mi: Što, za Boga?!

On: Evo što ću učiniti: Molit ću pokrajinsko škol. vijeće, neka me osjegura za slučaj nezgode. Za slučaj smrti ne treba me osjegurati: poginem

li pod ruševinama, neka me pokopaju na svoj trošak, a na grob nek mi metnu napis: »Žrtva dužnosti i školskih oblasti«. Ali da me ruševine osakate, bio bi nesposoban za službu i dobio bi penziju po godinama službe, a to bi bilo malo, jedva za kruh i vodu, jer sam još, hvala Bogu, mlad. Nek me dakle osjeguraju za slučaj nezgode.

Mi: Uloži molbu i to biljegovanu, ali stalni smo, da će ti reći: »Nemamo fonda za to«.

On: (Uhvati se za glavu). Ubogi učitelj!

Mi: Ubogi učitelj! Uboga djeca!

Ubogi učitelj.

Zapisnik

glavne godišnje skupštine „Hrv. učitelj. društva za Istru, Narodna Prosvjeta“ u Pazinu“ obdržavane dne 17. srpnja 1909. u Puli.

(Nastavak).

Dozvolom skupštine prešlo se iza prve točke dnevnoga reda odmah na šestu:

Izjednačenje plaća učiteljica i učitelja.

(Izveštuje Mara Vrišer, učiteljica iz Pazina).

Ugodnim čuvstvom se mora svaka učiteljica sjećati glavne skupštine našeg društva obdržavane god. 1907. u Pazinu, na kojoj je sakupljeno učiteljstvo jednoglasno odbilo nacrt zakona o uređenju učiteljskih plaća s uzroka, što se učiteljice prikraćuju za 20% na njihovim po pravu im pripadajućim berivima. No sve što se poduzelo, da se ova nepravica odstrani, ostalo je žalibože bez uspjeha, jer je većina zemalj. sabora — kao odlučujući faktor — ostala tvrdokorna kod prije spomenutog nacrta zemalj. odbora, koji je kašnje postao zakonom.

Spomenula sam to zato, jer je ona vелеvažna skupština dala svijetu najljepši primjer kolegijalnosti u učiteljskom staležu — kolegijalnosti velim, tog svetog veza, koji može čudesa stvarati. — Sjećat ćete se, kako su ljudi ostali razočarani videći učitelje, izmučene materijalnom bijedom i dugim čekanjem na poboljšicu, da jednoglasno odbijaju nacrt zakona, koji im nudi nemalu poboljšicu, zato jer nije pravedan za njihove kolegice. Hvala vam lijepa za staležku požrtvovnost, u kojoj vidimo mi učiteljice najveću garanciju za postignuće naših zahtjeva. Obećajem, da ne ćemo mi toga nikada zaboraviti i da ćemo se bez predsuda uvijek boriti odlučno rame uz rame sa svojim kolegama za postignuće naših ideala na korist škole i naroda.

Ko što vam je poznato učiteljice na državnim školama ekviparirane su posvema u pravnim odnošajima sa svojim muškim kolegama. Tako n. pr.

imadu jednaku plaću, jednaku stanarinu, dozvoljeno im je udavati se, avancement je jednak i t. d., a i pravo je to.

Zakon propisuje za učiteljice iste nauke ko i za muške, iste ispite, iste dužnosti u službi, odgovornost je ista, one su jednako potrebite za školu ko što i muški; a zašto dakle. da ne bi imale i ista prava? Ako uzmemo još u obzir ručne radnje, kojima mora učiteljica posvetiti toliko svojih prostih satova, uvidjet će svatko, da su naši zahtjevi glede izjednačenja plaća posve opravdani. — Za stan i hranu ne troši učiteljica ništa manje nego njen muški kolega, a ipak nam je stanarina za 20% manja od učitelja.

Ne samo da su na državnim školama učiteljice izjednačene u plaći s učiteljima, nego i u nekim pokrajinama kao na pr. u Šleskoj, Gornjoj Austriji, Českoj, Moravskoj, Salcburškoj, Galiciji i Bukovini uživaju učiteljice jednaku plaću sa učiteljima. Zašto dakle ne bi bilo moguće u našoj pokrajini ono, što je moguće u drugim pokrajinama? Opravdanih razloga zato nam naši zakonodavci nijesu naveli, a mislim stoga, jer ih nijesu imali. Moguće, da su htjeli štediti na nama, nu ako je to razlog, ta štednja je vrlo neumjesna i na uštrb školi. Širom cijele Istre na selu i u manjim gradićima malo ćete gdje naići, da može učiteljica dobiti skromno-pristojan stan. Prisiljene su da pače stanovati u krčmi, što podnipošto nije za jednu učiteljicu. Stog su razloga prisiljene moljakati za premještenje, misleći da će drugdje biti bolje, pa kad ostanu razočarane, nastoje pošto poto otresti se te nezahvalne službe. Sama svoju ekonomiju učiteljica ne može uspostaviti, jer joj za to ne dostaje njezina plaćica. — Kako veliku štetu nanaša školi to opravdano nezadovoljstvo i vječno premješćivanje, ne treba ni govoriti. Na svaki način ne može se opravdati veliku štetu, koja otuda proizlazi. Kad bi učiteljice imale jednaku plaću kao i učitelji, omogućeno bi im bilo uspostaviti vlastitu ekonomiju, koja bi bila od velike koristi ne samo za dotičnu učiteljicu već i za njezine učenice. Svi se tuže, da naše seljanke ne znadu voditi kućnog gospodarstva. One nijesu tome krive; gdje da to nauče? Škola te struke nema a i u do-gledno vrijeme teško da ih bude, a primjera zato na selu nema; tu opet može učiteljica, koja je više godina u jednom kraju, mnogo doprinijeti, da se to ispravi poukom u ručnom radu i svojim malim racionalno vođenim gospodarstvom. Ona će već u školi podučiti svoje učenice, kako treba voditi gospodarstvo i što je sve dužna učiniti i znati učiniti dobra gazdarica, a to opet sve pokazati u svojem gospodarstvu. Učenice, kad budu odrastle i budu pozvane, da same vode jedno gospodarstvo, kod poteškoća obratit će se opet za savjet na svoju iskusnu učiteljicu, pa eto malo po malo razumnih gazdarica i po Istri.

Da reasumiram u kratko. Na svakoj školi neophodno potrebite su uz učitelje i učiteljice; (One su također dužne poučavati djevojčice u ručnom

radu — tom velevažnom predmetu pučke škole i koji zadaje učiteljici ne malo truda i muke.) Zakon ne pravi nikakvih razlika u naukama između učitelja i učiteljica, dužnosti su im iste, odgovornost ista, — zato zadovoljimo pravici i recimo, nek bude i plaća jednaka.

Na podlozi toga usuđujem se toj slavnoj skupštini podastrijeti slijedeći prijedlog:

Preporuča se odboru učiteljskog društva »Narodna Prosvjeta«, da poduzme kod kompetentnih faktora shodne korake, da budu učiteljice markgrofije Istre u pravnim odnošajima izjednačene s učiteljima.

Nastavit će se.

VJESNIK.

Književne obavijesti.

Sa zahvalom primismo O. Fra Bone Zec: Pjesme. Dobiva se kod pisca Sam. Franj.-Trećeredaca Preko (Zadar). Cijena 80 helera.

Pročitavši ove lijepe pjesme potpisujemo i mi riječi, koje je o njima izrekao prof. N. Batistić.

» — ... Za mene su ove pjesmice dragulji okovani u suho zlato, jer su tu duboge i nježne misli zaodjevene u lijepo ruho bujnog pojetičnog jezika, te u svojoj kratkoći i aposiopezama prisiljuju na razmišljanja ljudskog udesa na zemlji, koji se jedino može ublažiti čvrstom vjerom i stalnom nadom u bolju budućnost. Neke su pjesmice prave anakreontike, posve kratke, mislim, naumice tako sastavljene, da ih i sitni dječaci lahko upamte. Uopće su sve lijepe, ugodne, sočne i zamamljive, ali se naoseb ističu: »Rajski odsjevi«, »Mir i sreća«, »Anđeli«, »Čuvari hrvatskih svetinja«, »Pjesma mladih Istrana«, »Zlatareva zlatarnica«. Majstorski su opjevana i plitvička jezera ... «

Lične i školske vijesti.

Kotar Volsko.

Dr. Matko Laginja, potpredsjednik zastupničke kuće, dohrlio je iz Beča u Kastva iza kako je bio obavljen ispit zrelosti o. šk. god. i učitelj. kand. se bili jur razišli; došao je da zasluša iz ustiju preostalih đaka one c. kr. učitelj. škole tegobe, koje ih prisiliše, da razašalju i drugu spomenicu protiv Kastva kao sjedišta učiteljske škole. Ne znamo, da li je sama Vlada poslala Dr. Laginju na lice mjesta ili su ga pozvali zastupnik Vj. Spinčić i Kastavski načelnik M. Jelušić, da ih on svojim velikim ugledom u narodu zakrili; bit će ovo posljednje. Poznato je, da je hrv. učiteljstvo Istre listom ustalo od prvoga početka proti tome, da se učiteljska škola smjesti u maleni gradić od 500 ljudi radi uzroka, koje smo jur navađali u našem listu; poznato je, da je čitavo naše javno mnijenje proti Kastvu kao sjedištu učiteljske škole; poznato je, da su đaci one škole najavili svoj istup, ako se zavod ne smjesti drugamo; poznato je, da je Odbor političkoga društva

za Hrvate i Slovence u Istri također zaključio u svojoj sjednici poraditi, da se ona škola prenese u shodnije mjesto: pa ipak Dr. Laginja dolazi iz Beča da osobno s đacima konferira. (Bit će da je nekomе vrlo toplo.) U prisutnosti ravnatelja zavoda i jednoga prof. govorio je Dr. L. više sati s đacima u zavodu. Bio je prisutan i zastupnik Vj. Spinčić, ali on nije ništa govorio. Dr. L. se je izrazio đacima, da je i on za to da učiteljište ostane tamo, dao si pročitati dugu spomenicu đaka, pobijao je navode đaka protiv Kastva, đaci su opet pobijali njega i napokon izjavili, da će istupiti listom, ako učiteljište ostane u Kastvu. Dr. Laginja izrazio je svoje iznenađenje radi te odluke đaka i opet nastojao, da ih u neku ruku zastraši, ele će vlada zatvoriti učiteljište, pak učitelje iz hrvatske uzimati itd.

Đaci su ostali kod svoga. Dr. Laginja je otišao. Mudar kako je, rekao je valjda na odlazku Jelušiću i Spinčiću, da će biti najpametnije, da popuste volji naroda i da se kod Vlade u Beču zauzmu, neka se što prije učiteljska škola prenese drugamo; ako tako učine, prištedjet će Kastavskoj općini lijepih hiljada fijorina, poradit će za opće dobro naroda pa si tako opet steći popularnost.

Za hrv. učiteljsku školu.

Na sastanku akademskog ferijalnog društva »Istra« u Voloskom dne 14. kolovoza o. g. govorio je sveučilištarac Brnčić o učiteljištu u Kastvu. Primila se ova rezolucija: »Hrv.-slov. istarsko dačtvo, sakupljeno na sastanku u Voloskom dne 14. VIII. 09., pozivlje narodne zastupnike, političko i učiteljstvo društvo, da složno i energično rade oko toga, da pitanje sjedišta hrv. učiteljišta u Istri bude što skorije riješeno na zadovoljstvo tamošnjih đaka i profesora, kao i javnog mnijenja.«

C. kr. kotarskim škol. nadzornikom.

Za kotar Volosko imenovan je Dragutin Pribil, dosadašnji kot. škol. nadzornik za

hrv. škole Kotara Krk i Lošinj. Po službenom karakteru je c. kr. vježb. učitelj, po narodnosti Slovenac, a po radu na školskom polju čovjek od oka. Čestitamo!

Gimnastika u Istri.

U ubavim Mihotićima u Liburniji osnovao se »Sokol«. Pravila su već potvrđena. Daskora će se i u Kastvu-gradu osnovati »Sokol«.

Naprijed junaci!

Kotar Krk.

Kotarsko školsko vijeće u Krku držalo je dne 20. srpnja 1909. sjednicu. Predsjednik priopćuje, da su imenovani za B. gg. K. i Fr., za P. g. Z. — Učitelju F. podijeljeno je 200 K potpore bolesti radi; za novu školu u B. podijelilo je ministarstvo 4000 K potpore; imenovani su novi članovi kot. škol. vijeća gg. P., F. i B.

Nadzornik izvješćuje o nadzoru škola u g. 1908./09., da je broj škola i učiteljskog osoblja ostao isti kao lani, ponašanje učiteljstva da je bilo bez prigovora; nekoje školske zgrade da se ponavljaju; pokušstvo da se poboljšava; konference da se drže redovito i na koncu svog dugog izvješća predlaže: 1. da se učine u sv. V., u P. i M. nove školske zgrade; 2. da se uredi školska okružja za P. i M.; 3. za D. da se priskrbi jednu škol. sobu; 4. u D. da se učine škol. peći i uredi prozore; 5. u P. da se odstrane željezne rešetke na prozorima za slučaj požara; 6. u P. da se uvede cijelodnevna obuka; 7. da se U. N., U. M., T. M. i J. R. pošalju pohvalni dekreti; 8. da se pozove na red S.; 9. da se ustroje paralelke u K., P. i D.; 10. da se u D. ustroji redovita trirazrednica; 11. da se otvori natječaj za V., K., St. B., V., R., O., D.

Dalje izvješćuje o ovogodišnjoj kot. učit. skupštini iztičući koristi iste i hvaleći izvjestitelje; poprimaju se svi predlozi te skupštine i to: 1. da se u B. ustroji nautička škola sa karakterom gospodarstvenim a u D. viša djevojačka škola sa karakterom

rom kućanstvenim, 2. u P. da se ustroji strukovna škola za klesarstvo i zidarstvo, a u V. škola daljnje izobrazbe za djevojčice, 3. da se čim prije pozove zemaljska konferenca za hrvatsko učiteljstvo; 4. da se promjene opstojeće početnice i čitanke; 5. da se na učiteljištu u Kastvu drži trgovački tečaj za hrv. učiteljstvo; 6. da se kot. učit. konference drže svake godine u drugom mjestu.

Predlaže se remuneracije M. B. i S. a za pripomoć Š. i P. kao također za petgodišnje doplatke S., M., K., R., V. Usvaja se molba kandidata B., te se ga privremeno imenuje za O. Napokon se usvaja predlog općine B., da se u njezinim školama drži neprekinuta obuka samo u jutro.

Kotar Kopar.

Iz Draguča.

† Zvali smo ga »Stari« još pred 20 godina, ali na duši i tijelu nije mu bilo znaka starosti osim onih bijelih vlasi na njegovoj časnoj glavi i ono 60 godina na leđima. Jak i velik ko gora, radin, uvijek vesela lica, a prava naša hrv. korenika! Poznat je bio ne samo okraj Učke nego i u Liburniji, kuda bi vozom vina prolazio na Rijeku ili u Hrvatsku. Sada ga već nema, našega Staroga Antuna Šestana među živima. Nakon teške i duge boli ode k Bogu 12. kolovoza o. g.

Za naše učitelje i svećenike bio je On »Draguč«. Otkad tamo dolaze hrv. učitelji, on i njegova rodoljubna kuća bili su im jedino utočište. Znađu to dobro Jakac, Bačić, Rajčić, Kraljić, Zlatić i dr. Iz škole, sa puta, pred kamenjem i bijesnom vikom i pogrdama našao bi naš učitelj u njegovu domu, u njegovu društvu i njegove dobre obitelji utjehu i zaklonište.

Jedino pod njegovim krovom ozvanjala je hrvatska pjesma, u Draguču bilo je jedino u njegovoj kući mjesta za izljuje rodoljubnih čuvstava.

Kad je naše učitelje u školi opsjedala bjesna rulja fanatiziranog i zavedenog puka, on bi se junački znao proturati u stan učiteljev, da učitelja junačkim svojim grudima zakrili.

Radi domovine mnogo je trpio: glavu su mu svoj dan razrezali, kuća mu je gorjela, s kamenjem su se na nj nabacivali, polupali prozore više puta i na kuću navalili, ali on se svega toga nije strašio i

ostao uvijek junački na braniku hrvatskog naroda.

Bio je više godina općinskim zastupnikom u Buzetu.

Svome dobrome sinu Ivanu i skrbnoj snahi Anici pomagao je uzgajati mnogobrojnu djecu, od koje je sada Rajmund pravnik, a Ivan pitomac učiteljske škole.

Trajna će Ti spomen, mili Antune, ostati kod nas. U našim srcima bit će Ti spomenik harnosti za onu ljubav, kojom si nas ljubio. Bog se smilovao Tvojoj duši i utješio Tvoju uciviljenu djecu, unučad i rodbinu!

Kotar Pazin.

Spomen-ploča na rodnoj kući blagopokojnog velikog biskupa Jurja Dobrile.

Dne 15. kolovoza po podne bilo je lijepo slavlje u Ježenju, selu općine Tinjan, gdje je svjetlo božje ugledao 1812. veliki naš biskup i preporoditelj Juraj Dobrila. Toga dne otkrilo je Hrv.-slov. kat. akad. fer. društvo »Dobrila« spomen-ploču na rodnoj kući Dobrilinoj.

U selu se vijala velika hrvatska trobojnica i carski barjak. Naroda mnogo. Na shod kuće Dobriline pope se bogoslovac i pjesnik J. Cecinović i zanosno slovo držaše o našem velikanu črtajući živo i zanosno njegova djela kao vjernika i Hrvata-rodoljuba. Iza govora odjeknu ubavim selom iz sviju srdaca »Slava!« Župnik iz Sv. Petra, L. Sloković, blagoslovi na to ploču, smještenu na pročelje kućice.

Ima ovaj napis:

»Ovdje se je rodio 1812. veliki biskup i prvi budioc Istre Dr. Juraj Dobrila, umro u Trstu 1882. Na vječnu uspomenu postavilo H. S. K. A. F. D. »Dobrila za Istru 1909.

Govorio je zatim pravnik Stojan Brajša o društvu Dobrila; drugi nećak pokojnikov istoga imena (Juraj Dobrila) zahvali se u kratko društvu za spomen-ploču.

Otpjevavši hrv. himnu »Lijepa naša domovina« razide se mirno narod pjevajući narodne pjesme.

Upisivanje

u c. kr. pripravnicu za muške učiteljske škole u Pazinu bit će u škol. sobi (Općinska zgrada) dne 15., 16. i 17. rujna.

Mladići, koji žele biti primljeni, treba da su zdravi, neporočna ponašanja i da su navršili 13^{1/2} godina živctja; donesti

moraju krsni list, potvrdu o boginjama i škol. svjedodžbu.

Ravnateljstvo c. kr. pripravnice za muške učiteljske škole.

Pazin, 2. rujna 1909.

Jos. Bačić,
c. kr. škol. upravitelj.

Ferijalni kurs u Jeni za gđe i gospodu.

Tako je naslov brošuri, što sadržava program predavanja, koja su se obdržavala ove godine od 4. do 17. augusta u Jeni.

Svi tečajji razdijeljeni su na 6 grupa i to:

- I. Prirodnoznanstvenu,
- II. pedagoškičku,
- III. za školsku higijenu,
- IV. vjeroznanstvo i vjeronauka,
- V. fizijologiju, filozofiju, povjest, literaturu, nacionalnu ekonomiju,
- VI. umjetnost predavanja i jezikoslovstvo.

I. Prirodnoznanstvena grupa se dijeli na 14 kursa i to:

1. Naravna filozofija. (Problem života, izvor i biće životnog procesa).
2. Biologija u poučavanju botanike u školi. (Građe i život bilina; sa pokusima).
3. Uvod u botaničko-mikroskopična istraživanja.
4. Zoologični praktičar.
5. Uvod u ornitologiju.
6. Opća geologija.
7. Položaj čovjeka u prirodi.
8. Temeljni potezi kemije i najznamenitijih kemičkih pojava u prirodi.
9. Bezžični brzozjav i telefon. Problem zrakoplovstva.
10. Popularna astronomija.
11. Opredjeljivanje vremena i mjesta sa praktičnim vježbama.
12. Fizijologija osjetnih organa.
13. Gospodstvo živčanog sistema u tijelu.
14. Fizijologična psihologija.

II. Pedagoškička grupa:

1. Principijelne podloge pedagogike i didaktike.
2. Posebna didaktika.
3. Praktični smjerovi u modernom uzgoju.
4. Znamenitija pojedina pitanja metode franc. eng. školske nastave i njezino prosuđivanje u sadašnjosti.
5. Problem opće pučke škole.
6. Pitanja modernog školstva za žene.

7. Teorija postupka kod obučavanja.

8. Pestalozzi i Fröbel.

9. Obuka u tjelovježbi.

10. Praksa i teorija školsko-crkvene povjesti.

III. Tečajji za školsku higijenu (za liječnike, učitelje i učiteljice):

1. Opća školska higijena.
2. Stvaranje glasa i gojenje glasa u školi.
3. Psihopatologija dječje dobe (za liječnike i učitelje).

Tako su i druge grupe podijeljene na pododsjeke. Kod svakog pododsjeka naznačeni su naslovi pojedinih predavanja. Sve je tako poredano, da pojedinac može polaziti više predavanja.

Predavača je bilo 39.

Slušatelja je bilo 658, najviše učitelja i učiteljica, onda profesora, nadzornika te nekoliko činovnika i privatnika.

Upisnina iznaša 5 maraka; za svaki tečaj od 12 sati se plaća 10 maraka; za prirodnoznanstvene tečaje, koji se obdržavaju u institutima ili su u savezu s experimentiranjem, 15 maraka.

Oni, koji već opevno učestvuju ovim tečajevima, plaćaju polovicu školarine. Stanovi nijesu skupi.

Jedan učesnik nam piše, da su ta predavanja velezanimiva i od velike koristi za svekog inteligentnog čovjeka; s toga preporučamo onima, koji poznaju njemački jezik i imaju sredstava, da do godine posjete ova predavanja.

Prijave prima i poblize obavijesti daje tajništvo:

Gđca Clara Blomayer u Jeni (Gartenstrasse 4).

Dozvoljavamo si ovom prigodom iznesti jedan prijedlog:

Budući da je Jugoslavenima otešćano pohađanje ovih tečajeva radi velikih troškova i nedostatnog poznavanja njemačkog jezika, dobro i vrlo korisno bi bilo, da bi profesorske i učiteljske organizacije hrvatske, srbske i slovenske zapodjele akciju, da se slični tečajji, po uzoru jenskih, osnuju za Jugoslavene u Zagrebu. Da bi to bilo od velike koristi i znamenitosti za naš kulturni život, ne treba ni govoriti. Molimo stoga, da bi strukovne novine o tom izrazile svoje mnijenje. Nakon toga mogli bi se sastati odaslanici gorispomenutih organizacija i pretresti plan, po kojem bi se to izvesti dalo.

Na uvaženje!

Častim se saopćiti, da sam nakon osamgodišnjeg svog rada proširio i preuredio znatno svoj posao, a da time udovoljim najraznolikijim zahtjevima slovanog općinstva.

Preporučam sve potrebštine školske, uredovne i zasebne, koje zasjecaju u knjižarsku, papirničarsku, knjigovešku i tiskarsku struku.

Na skladištu imam veliki izbor pedagoških, povjesnih i narodno-gospodarskih knjiga, te nagradnih knjiga za mladež i za narod, onda pjesmarica, slikovnica, hrvatskih muzikalija za sva glazbala i pjevanje, molitvenika, nabožnih knjiga i koledara.

Primam pretplate na sve časopise, književne i modne listove.

Držim na skladištu *Čirilo-Metodske* marke, papiriće, tuljčice, olovke, brisala, razglednice i listovni papir.

Svaka narudžba izvršuje se najbrže i najsolidnije.

Sa veleštovanjem:

Knjižara, papirnica i knjigovežnica

IVAN NOVAK - PAZIN.

NOVE

elegantne originalne korice

„**NARODNE PROSVJEZE**“

—=— upravo su dogotovljene.

Cijena originalnim koricama je 1 kruna.

Uvez cijelog tečaja u originalne korice

2 K, a u obične korice bez tiska K 120.

Naručbe upravljaju se na
tiskaru **LAGINJA I DR.**, Pula.

UTEMELJENA

GODINE 1904.

o TELEFONA BROJ 88. o

POŠT. ČEKA BROJ 60.797.

== Papirnica. ==

Tvornica pečata.

NARODNA TISKARA
- I KNJIGOVEŽNICA -
LAGINJA I DRUG.

ULICA GIULIA, 1. = **PULA** = ULICA GIULIA, 1.

Preporuča se učiteljstvu sljedeće
- navedene školske tiskalice: -

Alfabetički popis. - Glavni imenik.

Inventar. - Iskaz izostataka.

Iskaz o okolnosti učenika.

Iskaz djece o obvezatnosti po-
laska škole. - Ispitna svjedodžba.

Kronika. — Maticea.

Namira vrhu učiteljske plaće.

Odlaznica. - Otpusnica.

Gravični zapisnik.

Popis knjižnice. - Razrednica.

Svjedodžba polaznica. - Školske
obavijesti. - Tjednik.

Naručbeni koledar za g. 1909.

popisom svih školskih, općinskih, crkve-
nih, posujiničkih i sudbenopravnih
tiskalice, kao i popisom svakovranih
pisarničkih potrepština.

Šaljeno na zahtjev franco i badava.